

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет з підготовки іноземних громадян
Кафедра нормальної та патологічної фізіології

ФІЗІОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ

РОБОЧА ПРОГРАМА
освітньої компоненти

підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 22 – Охорона здоров'я
спеціальності 226 – Фармація, промислова фармація
освітньої програми «Технології фармацевтичних препаратів»
спеціалізації (й) 226.02 – Промислова фармація

Робоча програма навчальної освітньої компоненти «Фізіологія з основами анатомії людини» спеціальності 226 Фармація, промислова фармація освітньої програми «Технології фармацевтичних препаратів» спеціалізації(й) 226.02 – Промислова фармація для студентів 2 курсу.

Розробники:

КОНОНЕНКО Надія., завідувачка кафедри нормальної та патологічної фізіології,
д.мед.н., професор

КОНОНЕНКО Алевтина, доцент кафедри нормальної та патологічної фізіології,
д.фарм.н., доцент

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри нормальної та патологічної фізіології

Протокол від «31» серпня 2023 року №1

Зав. кафедри

проф. Надія КОНОНЕНКО

Робоча програма схвалена на засіданні профільної методичної комісії з біомедичних дисциплін

Протокол від «01» вересня 2023 року № 1

Голова профільної комісії

проф. Надія КОНОНЕНКО

1. Опис навчальної освітньої компоненти

Мова навчання: українська

Статус освітньої компоненти: обов'язкова

Передумови вивчення навчальної освітньої компоненти: здобувач вищої освіти для успішного навчання та опанування компетентностями з освітньої компоненти «Фізіологія з основами анатомії людини», необхідні знання та результати навчання матеріалу дисциплін з філософським нахилом і досягнень фізики, хімії, біології, генетики і практики з застосуванням сучасних методів діагностичного, гематологічного, морфологічного та інших видів дослідження.

Предметом вивчення навчальної освітньої компоненти «Фізіологія з основами анатомії людини» є будова, походження, розвиток людського організму основні закономірності функціонування та регулювання процесів у цілісному організмі та його частинах (системах, органах, тканинах, клітинах), виявлення причин, механізмів й закономірностей життєдіяльності організму на різних етапах онто- і філогенезу у взаємодії з навколишнім середовищем.

Інформаційний обсяг навчальної освітньої компоненти. На вивчення навчальної освітньої компоненти відводиться 150 годин 3 кредити ECTS

2. Мета та завдання освітньої компоненти

Метою викладання освітньої компоненти «Фізіологія з основами анатомії людини» є набуття кожним студентом знань з анатомії та фізіології у світі уявлень про будову і функції різних клітин, тканин, органів та систем в цілому з метою використання отриманих знань у вивченні наступних медико - біологічних дисциплін, та у майбутній професійній діяльності. Закладає розуміння поняття здоров'я, здорового способу життя та профілактики порушення функцій в процесі життєдіяльності.

Основними **завданнями** освітньої компоненти «Фізіологія з основами анатомії людини» є системний підхід до опису будови органів тіла в єдності з виконуваними функціями; вивчення суті фізіологічних процесів, функцій окремих органів, систем і цілого організму; вивчення нервової та ендокринної регуляції діяльності організму, його органів і систем; розкрити фізіологічні механізми взаємодії органів і їх систем; сформувані у студентів практичні навички визначення і оцінки функціональних особливостей організму; розширити уявлення про значення фізіології та анатомії людини для інших медико – біологічних дисциплін.

3. Компетентності та заплановані результати навчання

Освітня компонента «Фізіологія з основами анатомії людини» забезпечує набуття здобувачами освіти таких **компетентностей:**

компетентностей:

інтегральна: здатність особистості на основі знань, досвіду, цінностей реалізовуватися на практиці при здійсненні навчальної, громадської та наукової діяльності.

загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професії.

спеціальні (фахові, предметні):

ФК15. Здатність здійснювати домедичну допомогу хворим та постраждалим у екстремальних ситуаціях.

Інтегративні кінцеві *програмні результати навчання* (ПРН), формуванню яких сприяє освітня компонента «Фізіологія з основами анатомії людини»

ПРН 2. Застосовувати знання з загальних та фахових дисциплін у професійній діяльності.

ПРН 27. Здійснювати домедичну допомогу хворим та постраждалим у екстремальних ситуаціях.

У результаті вивчення освітньої компоненти здобувач освіти повинен

знати:

- предмет, мету його вивчення, завдання та значення для майбутньої практичної діяльності;

- анатомію та фізіологію функціональних систем організму людини
- загальні питання фізіології збудливих тканин;
- загальні питання фізіології опорно-рухового апарату;
- механізм функціонування різних органів і систем, нейрогуморальну регуляцію;
- зміни діяльності органів і систем за умов впливу різних факторів довкілля;
- механізм інтегративної діяльності організму.

вміти:

- робити висновок про стан та регуляцію функцій органів і систем;
- робити висновки про механізми нервової та гуморальної регуляції фізіологічних функцій організму та його систем;
- аналізувати стан сенсорних процесів у забезпеченні життєдіяльності людини;
- пояснювати фізіологічні основи методів дослідження функцій організму;
- пояснювати механізм інтегративної діяльності організму;
- інтерпретувати механізм і закономірності функціонування збудливих структур;
- використовувати знання про механізми фізіологічних функцій організму з метою підвищення якості власної життєдіяльності та пошуку шляхів збереження здоров'я, підвищення працездатності;
- інтерпретувати результати експериментальних досліджень.

володіти:

- методами дослідження функцій органів і систем;
- сучасними інформаційними технологіями.

4. Структура навчальної освітньої компоненти

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах									
	ТФПм(4,10д)					ТФПм(5,6з)				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	сем.	пз	ср		л	сем.	пз	ср
Змістовий модуль 1. Нервова регуляція вісцеральних функцій										
Тема 1. Введення в курс фізіології Будова скелету. Будова та функції тканин.	6,5	0,5		3	3	6				6
Тема2. Фізіологія збудження. Мембранний потенціал, потенціал дії.	8,5	0,5		3	5	6				6
Тема 3. Будова та фізіологія нервових волокон. Будова та функції синапсу. Будова та фізіологія м'язів.	10	1		6	3	5				5
Тема 4. Нервова система. Будова та функції ЦНС. Будова та функції спинного мозку.	5	1		3	1	5	0,5д		0,5 д	4
Тема 5. Будова та функції головного мозку.	6	2		3	1	5,5	0,5д		1д	4
Тема 6. Будова та функції вегетативної нервової системи	7	1		3	3	6	0,5д		0,5д	5
Тема 7. Будова та функції кори. Вища нервова діяльність.	6	1		1	4	6				6
Тема 8. Сенсорні системи.	6				6	6				6
Поточний контроль змістового модулю 1	6			2	4	8,5			0,5д	8
Разом за змістовим модулем 1	61	7		24	30	54	1,5д		2,5 д	50

Змістовий модуль 2. Гуморальна регуляція вісцеральних функцій. Анатомія та фізіологія вісцеральних систем.										
Тема 9. Будова та функції ендокринної системи.	9	2		3	4	6	1д		0,5д	6
Тема 10. Склад та фізіологія крові.	12	2		6	4	6	1д		0,5д	6
Тема 11. Будова та функції серця. Регуляція серцевої діяльності.	8	1		3	4	5,5	0,5д		0,5д	8
Тема 12. Гемодинаміка. Регуляція кровообігу.	8	1		3	4	5,5	0,5д			8
Тема 13. Будова та функції системи дихання. Регуляція дихання.	8	1		4	3	5,5	0,5д		0,5д	8
Тема 14. Будова та функції системи травлення. Регуляція травлення.	10	2		4	4	5,5	0,5д		0,5д	8
Тема 15. Будова та функції системи виділення. Регуляція виділення.	8	1		4	3	5,5	0,5д		0,5д	8
Тема 16. Обмін речовин та енергії. Терморегуляція.	6	1		1	4	4				8
Поточний контроль змістового модулю	6			2	4	2,5			0,5д	8
Семестровий контроль	14			6	8	20			4 (о)	16
Разом за змістовим модулем 2	89	11		36	42	76д/20	4,5д		3,5д/4о	68/16
Усього годин	150	18		60	72	150	6		10	134

5. Зміст програми освітньої компоненти

Змістовий модуль 1. Нервова регуляція вісцеральних функцій

Тема 1. Введення в курс фізіології Будова скелету. Будова та функції тканин

Нормальна анатомія та фізіологія – наука про будову та механізми життєдіяльності здорової людини. Регуляція функцій. Рівні регуляції функцій. Механізми регуляції: нервовий, гуморальний, саморегуляція. Значення фізіології у підготовці провізора.

Скелет людини. Будова хребцевого стовбура, грудної клітини, кінцівок, черепа.

Будова тканин. Основні типи тканин.

Сучасна уява про будову й функції клітинних мембран. Транспорт іонів через мембрани. Іонні канали мембран, їх види, функції. Іонні насоси мембран, їх функції. Рецептори мембран, їх функції.

Тема 2. Фізіологія збудження. Мембранний потенціал, потенціал дії. Подразливість, збудливість. Збудження та гальмування як діяльний стан тканин. Мембранний потенціал, його походження. Локальна відповідь. Рівень критичної деполяризації. Поріг деполяризації як міра збудливості. Потенціал дії, його фази та походження. Зміни збудливості під час збудження. Параметри збудливості. Періоди абсолютної та відносної рефрактерності, механізми їх походження, фізіологічне значення.

Шляхи регуляції функціонального стану збудливих структур лікарськими засобами.

Тема 3. Будова та фізіологія нервових волокон. Синапс. Будова та функції синапсу. Будова та фізіологія м'язів. Будова нервових волокон. Фізіологічні властивості нервових волокон. Механізми проведення нервового імпульсу мієліновими та безмієліновими нервовими волокнами. Закономірності проведення збудження.

Синапс, будова, функції. Механізми хімічної передачі збудження через синапс.

Фізіологія м'язів. Механізми скорочення та розслаблення скелетних м'язів. Механізми

поєднання збудження та скорочення у м'язових волокнах.

Функції й властивості скелетних м'язів. Типи скорочення м'язів залежно від частоти подразнення: одиночні, тетанічні. Типи скорочення м'язів залежно від зміни їх довжини і напруження: ізометричні, ізотонічні. Структурно-функціональні особливості непосмугованих м'язів. Шляхи фармакологічної регуляції функціонального стану непосмугованих м'язів.

Тема 4. Нервова система. Будова та функції ЦНС. Будова та функції спинного мозку. Функції та загальні принципи будови нервової системи. Нейрон – структурна та функціональна одиниця ЦНС. Рефлекторна діяльність ЦНС. Рефлекс. Рефлекторна дуга. Рецептор, класифікація, основні властивості. Поняття про рецептивне поле та рефлексогенні зони. Закономірності збудження у ЦНС. Поняття про нервовий центр. Загальні властивості нервових центрів. Загальні принципи координації функцій організму. Гальмування в ЦНС – активний процес, одна із форм відповіді нервової системи на подразнення. Типи гальмування. Механізми їх розвитку.

Спинний мозок. Сегментарна будова. Біла та сіра речовина. Передні та задні корінці. Рефлекторна та провідникова діяльність спинного мозку.

Тема 5. Будова та функції головного мозку.

Задній мозок (довгастий мозок і міст). Будова. Рефлекторна діяльність. Провідникова функція довгастого мозку та моста. Середній мозок. Будова. Функції первинних слухових та зорових центрів. Роль середнього мозку в регуляції пози, рухів тіла і м'язового тону. Мозочок. Будова. Аферентні та еферентні зв'язки мозочка. Функції мозочка. Участь у регуляції вегетативних функцій. Проміжний мозок. Будова. Таламус. Специфічні та неспецифічні ядра таламуса. Гіпоталамус – вищий підкорковий вегетативний центр. Характеристика ядер. Ретикулярна формація стовбура мозку. Особливості нейронної будови, властивостей нейронів. Підтримка тону всіх відділів ЦНС. Базальні ядра. Роль у формуванні тону м'язів та складних рухових актів, в організації та реалізації рухових програм. Функції смугастого тіла, його взаємодія з білою кулею. Лімбічна система. Склад. Роль у виникненні емоцій, статевих відчуттів, у процесах навчання і пам'яті.

Тема 6. Будова та функції вегетативної нервової системи. Структурно-функціональні особливості автономної системи. Симпатична, парасимпатична та метасимпатична частини вегетативної нервової системи. Вегетативні вузли та їх функції. Передвузлові та післявузлові волокна. Медіатори. Основні різновиди рецептивних субстанцій (адренергічні, холінергічні та ін.). Функціональне значення автономної нервової системи.

Тема 7. Вища нервова діяльність. Кора півкуль великого мозку. Нейрона організація кори. Функціональна організація кори півкуль великого мозку. Чутливі зони. Рухові зони. Неспецифічні ділянки. Умовний рефлекс як форма пристосування до змін умов існування. Класифікація умовних рефлексів. Утворення умовних рефлексів. Механізм утворення умовного рефлексу. Гальмування умовних рефлексів.

Типи вищої нервової діяльності людини. Характеристика нервових процесів збудження та гальмування. Особливості вищої нервової діяльності людини. Сигнальні системи. Спеціальні типи ВНД людини.

Сон. Механізми сну. Пам'ять, види, механізми

Тема 8. Сенсорні системи. Поняття про сенсорні системи. Значення аналізаторів у пізнанні навколишнього середовища. Функціональна будова аналізатора. Рецептори, класифікація, основні властивості, їх особливості, механізм збудження. Процес передачі інформації. Перетворення сигналів на інформацію. Зоровий аналізатор. Рецептори сітківки. Сприймання кольору. Слуховий аналізатор. Рецепторний відділ. Механізм передавання звукових коливань. Вестибулярний аналізатор. Рецептори. Провідний та центральні відділи аналізатора. Нюхова сенсорна система. Рецептори. Провідний та центральний відділи. Смакова чутливість. Рецепторний, провідний та центральні відділи. Інтерорецептивний (вісцеральний) аналізатор. Рецептори, провідний відділ. Коркове представництво. Шкірний аналізатор. Механо-, терморецептори. Механізми виникнення збудження. Провідні та коркові представництва. Руховий аналізатор. Пропріорецептори. Провідний та корковий відділи. Ноцицепція. Біологічне значення болю. Нейрофізіологічні механізми болю та знеболання.

Змістовий модуль 2. Гуморальна регуляція вісцеральних функцій. Анатомія та фізіологія вісцеральних систем.

Тема 9. Будова та функції ендокринної системи. Структурно-функціональна організація ендокринної системи. Ендокринні залози, ендокринні клітини, їх гормони та значення. Основні механізми дії гормонів. Мембранні та внутрішньоклітинні рецептори, вторинні посередники (цАМФ, цГМФ, Ca^{2+} , NO та ін.), їх роль. Регуляція секреції гормонів. Гіпоталамо-гіпофізарна система. Функціональний зв'язок гіпоталамуса з гіпофізом. Нейросекрети гіпоталамуса. Роль ліберинів і статинів.

Гіпофіз. Гормони аденогіпофізу, нейрогіпофізу та проміжної долі. Епіфіз та його гормони. Щитоподібна залоза та прищитоподібні залози, їх гормони. Вплив на морфологію та функцію органів. Надниркові залози. Гормони кори надниркових залоз. Гормони мозкового шару надниркових залоз. Ендокринна функція підшлункової залози, її роль у регуляції вуглеводного, жирового та білкового обміну. Статеві залози. Роль статевих гормонів в регуляції обміну речовин. Поняття про тканинні гормони.

Тема 10. Склад та фізіологія крові. Поняття про систему крові. Основні функції крові. Склад і об'єм крові у людини. Гематокритний показник. Основні фізіологічні константи крові, механізми їх регуляції.

Плазма, її склад, роль білків плазми. Осмотичний і онкотичний тиски. Регуляція сталості осмотичного тиску. Кислотно-основний стан крові, роль буферних систем у регуляції його сталості.

Еритроцити, будова, кількість, функції. Гемоглобін, його будова, властивості, види, сполуки. Кількість гемоглобіну. Гемоліз, його види. Швидкість осідання еритроцитів (ШОЕ), фактори, які впливають на неї.

Лейкоцити, їх кількість, види. Лейкоцитарна формула. Функції різних видів лейкоцитів. Регуляція кількості лейкоцитів. Поняття про імунітет, його види.

Тромбоцити, їх кількість, функції, властивості

Групи крові: системи АВ0, СDE, інші. Методи визначення груп крові. Фізіологічні основи переливання крові. Кровозамінники.

Гемостаз, його види. Судинно-тромбоцитарний гемостаз, його роль. Коагуляційний гемостаз, його фази, механізми, значення. Сучасні уявлення про основні фактори, які приймають участь у коагуляційному гемостазі. Фібриноліз, його механізми, значення.

Механізми підтримання рідкого стану крові.

Тема 11. Будова та функції серця. Регуляція серцевої діяльності. Будова серця, його функції. Серцевий м'яз, його будова, функції. Фізіологічні властивості міокарда та їх особливості. Автоматизм серця. Провідна система, її функціональні особливості, швидкість проведення збудження структурами серця. Потенціал дії типових кардіоміоцитів. Періоди рефрактерності. Механізми скорочення та розслаблення кардіоміоцитів.

Серцевий цикл, його фазова структура. Тиск крові в порожнинах серця. Будова та робота клапанного апарату. Систолічний та хвилинний об'єми крові. Зовнішні прояви роботи серця.

Регуляція серцевої діяльності: міогенна, нервова, гуморальна. Залежність сили скорочення серця від довжини кардіоміоцитів (закон серця Франка – Старлінга). Механізми впливу парасимпатичних та симпатичних нервів на фізіологічні властивості серцевого м'язу. Механізми впливу іонного складу плазми крові на діяльність серця. Механізми впливу гормонів на діяльність серця: катехоламінів, тироксину та трийодтироніну, глюкагону, інших.

Тема 12. Гемодинаміка. Регуляція. Велике та мале коло кровообігу. Будова кровеносних судин. Функціональна класифікація судин. Основні принципи гемодинаміки. Судинний тонус. Швидкість кровообігу. Кров'яний тиск, його види (систолічний, діастолічний, пульсовий). Методи вимірювання артеріального тиску. Артеріальний пульс і його параметри. Рух крові по венах. Особливості. Мікроциркуляторне русло. Регуляція кровообігу.

Тема 13. Будова та функції системи дихання. Регуляція дихання. Будова системи дихання. Повітряносні шляхи, особливості будови, функції. Будова легенів. Ацинус – структурна та функціональна одиниця легенів. Основні етапи дихання. Зовнішнє дихання. Вдих та видих. Сурфактант та його властивості. Легеневі об'єми. Газообмін у легенях. Парціальний тиск газів. Обмін газів у тканинах. Регуляція дихання. Дихальний центр. Центральні та периферичні хеморецептори. Рецептори легень і повітряносних шляхів.

Тема 14. Будова та функції системи травлення. Регуляція травлення. Будова та функції системи травлення. Травний канал та травні залози. Основні функції системи травлення:

секреція, моторика, всмоктування.

Травлення: його типи (порожнинне, мембранне, внутрішньоклітинне), основні етапи. Травлення в ротовій порожнині. Механічна та хімічна обробка їжі. Слиновиділення. Кількість, склад та властивості слини, її значення у травленні, механізми секреції. Регуляція секреції слини. Ковтання, його фази, регуляція.

Секреторна діяльність шлункових залоз. Склад і властивості шлункового соку. Механізми секреції хлористоводневої кислоти, ферментів, слизу та їх регуляція. Нервова та гуморальна регуляція секреції шлункових залоз, фази регуляції секреції: цефалічна, шлункова, кишкова.. Моторна функція шлунку, її регуляція.

Зовнішньо-секреторна діяльність підшлункової залози. Кількість, склад і властивості соку підшлункової залози, його роль у травленні. Фази регуляції секреції: цефалічна, шлункова, кишкова.

Роль печінки у травленні. Утворення жовчі, її склад і властивості. Печінкова і міхурова жовч. Участь жовчі в травленні. Регуляція утворення жовчі і виділення її у дванадцятипалу кишку.

Кишкова секреція, склад і властивості кишкового соку, його роль у травленні. Порожнинний та мембранний гідроліз харчових речовин. Моторна діяльність тонкої кишки, її роль у травленні. Види моторики, її регуляція.

Травлення у товстій кишці. Роль мікрофлори кишки. Процеси всмоктування. Всмоктування речовин у різних відділах травного каналу, його механізми.

Тема 15. Будова та функції системи виділення. Регуляція виділення. Характеристика органів виділення (нирки, легені, шкіра, органи травлення). Нирки як основні органи видільної системи. Функції нирок. Морфологічна характеристика нирок. Нефрон як структурна й функціональна одиниця нирки. Кровообіг у нирці, його особливості. Сечоутворення: клубочкова фільтрація, канальцева реабсорбція, канальцева секреція. Механізм клубочкової фільтрації. Первинна сеча, її склад. Механізми реабсорбції. Поворотно-протипоточний механізм. Секреторні процеси у канальцях. Склад сечі. Регуляція сечоутворення.

Тема 16. Обмін речовин та енергії. Терморегуляція. Біологічне значення обміну речовин та енергії. Основний обмін. Потреба в білках, жирах, вуглеводах, мінеральних речовинах та вітамінах. Фізіологічні основи раціонального харчування. Обмін білків. Азотистий баланс. Регуляція білкового обміну. Обмін вуглеводів та його регуляція. Обмін жирів. Регуляція процесів жирутворення. Обмін води. Обмін мінеральних речовин. Основний обмін. Методи вимірювання. Тепловий баланс і регуляція температури тіла. Процеси теплопродукції (хімічна терморегуляція). Процеси тепловіддачі (фізична терморегуляція). Регуляція температури тіла. Терморекцептори. Центр терморегуляції.

Семестровий контроль

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		ТФПм(4,10д)	ТФПм(5,6з)
1	Введення в курс фізіології. Будова та функції тканин.	0,5	-
2	Фізіологія збудження. Мембранний потенціал, потенціал дії.	0,5	-
3	Будова та фізіологія нервових волокон. Синапс. Будова та фізіологія м'язових волокон.	1	-
4	Нервова система. Будова та функції ЦНС. Будова та функції спинного мозку	1	0,5
5	Будова та функції головного мозку	2	0,5
6	Будова та функції вегетативної нервової системи.	1	0,5
7	Будова та функції кори. Вища нервова діяльність.	1	-
8	Сенсорні системи.	-	-
9	Будова та функції ендокринної системи.	2	1
10	Склад та фізіологія крові	2	1
11	Будова та функції серця. Регуляція серцевої діяльності.	1	0,5

12	Гемодинаміка. Регуляція кровообігу.	1	0,5
13	Будова та функції системи дихання	1	0,5
14	Будова та функції системи травлення.	2	0,5
15	Будова та функції системи виділення	1	0,5
16	Обмін речовин та енергії. Терморегуляція.	1	-
Усього годин		18	6

7. Теми семінарських занять
(не передбачені робочим навчальним планом)

8. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		ТФПс16(4,10д)	ТФПс16(5,6з)
1.	Введення в курс фізіології. Будова та функції тканин.	3	-
2.	Фізіологія збудження. Мембранний потенціал, потенціал дії.	3	-
3.	Будова та фізіологія нервових волокон. Будова та функції синапсу. Будова та фізіологія м'язів.	6	-
4.	Нервова система. Будова та функції ЦНС. Будова та функції спинного мозку.	3	0,5
5.	Будова та функції головного мозку.	3	1
6.	Будова та функції вегетативної нервової системи	3	0,5
7.	Будова та функції кори. Вища нервова діяльність.	1	-
8.	Сенсорні системи.	-	-
	Поточний контроль змістового модулю 1	2	0,5
9.	Будова та функції ендокринної системи.	3	0,5
10.	Склад та фізіологія крові.	6	0,5
11.	Будова та функції серця. Регуляція серцевої діяльності.	3	0,5
12.	Гемодинаміка. Регуляція кровообігу.	3	
13.	Будова та функції системи дихання. Регуляція дихання.	4	0,5
14.	Будова та функції системи травлення. Регуляція травлення	4	0,5
15.	Будова та функції системи виділення. Регуляція виділення.	4	0,5
16.	Обмін речовин та енергії. Терморегуляція.	2	-
	Поточний контроль змістового модулю 2	1	0,5
	Семестровий залік	6	4
Усього годин		60	6/4

9. Теми лабораторних занять
(не передбаченні робочим навчальним планом)

10. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		ТФПм(4,10д)	ТФПм(5,5з)
Змістовий модуль 1			
1	Введення в курс фізіології. Будова скелету. Будова та функції тканин.	3	6
2	Фізіологія збудження. Мембранний потенціал, потенціал дії.	5	6
3	Будова та фізіологія нервових волокон. Будова та функції синапсу. Будова та фізіологія м'язів.	3	5
4	Нервова система. Будова та функції ЦНС. Будова та функції спинного мозку.	1	4
5	Будова та функції головного мозку.	1	4
6	Будова та функції вегетативної нервової системи	3	5

7	Будова та функції кори. Вища нервова діяльність	4	6
8	Сенсорні системи.	6	6
	Підготовка до поточного контролю змістового модулю 1	4	8
9	Будова та функції ендокринної системи.	4	6
10	Склад та фізіологія крові.	4	6
11	Будова та функції серця. Регуляція серцевої діяльності.	4	8
12	Гемодинаміка. Регуляція кровообігу	4	8
13	Будова та функції системи дихання. Регуляція дихання.	3	8
14	Будова та функції системи травлення. Регуляція травлення.	4	8
15	Будова та функції системи виділення. Регуляція виділення.	3	8
16	Обмін речовин та енергії. Терморегуляція	4	8
	Підготовка до поточного контролю змістового модулю 2	4	8
	Підготовка до семестрового заліку.	8	16
Усього годин		72	132

Завдання для самостійної роботи

1. Аналіз літератури та обговорення за темою: Анатомія опорно-рухового апарата
2. Аналіз літератури та обговорення за темою: Фізіологія сну, його форми і фази
3. Аналіз літератури та обговорення за темою: Сучасні теорії розвитку сну та його розлади
4. Аналіз літератури та обговорення за темою: Фізіологічне обґрунтування зупинки кровотечі медикаментозними засобами
5. Аналіз літератури та обговорення за темою: Депо крові, фізіологічне значення
6. Основні етапи розвитку і становлення фізіології, як наукової основи медицини
7. Внесок українських фізіологів у розвиток світової фізіології
8. Особливості регіонального кровообігу. Фізіологічні особливості лімфо обігу
9. Фізіологічні основи голоду і насичення
10. Активний відпочинок та його механізми. Фізіологічні основи спорту
11. Фізіологічні основи трудової діяльності людини
12. Фізіологія болю.

11. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Результати семестрового контролю у формі семестрового диференційованого заліку оцінюються за 100-бальною, недиференційованою шкалою («зараховано», «незараховано» та за шкалою ECTS.

Бали з освітньої компоненти нараховуються за таким співвідношенням:

Види оцінювання	Кількість балів
Модуль 1	
Змістовий модуль 1 1. Оцінювання тем 1-8: робота на заняттях (усне опитування, складання тестових завдань, вирішення ситуаційних задач). 2. Контроль змістового модуля 1: теоретичні питання та складання тестових завдань.	36-60
Змістовий модуль 2 1. Оцінювання тем 9-16: робота на заняттях (усне опитування, складання тестових завдань, вирішення ситуаційних задач). 2. Контроль змістового модуля 1: теоретичні питання та складання тестових завдань.	36-60
Семестровий контроль з модуля 1 (ЗМ 1+ЗМ 2+ЗМ 3)/1,2	60-100

Самостійна робота здобувачів вищої освіти оцінюється під час поточного контролю та контролю змістових модулів.

Оцінювання успішності здобувача вищої освіти за кожним із запланованих видів робіт на заняттях та під час контролю здійснюється за такими критеріями:

Види робіт, за які здобувач отримує бали	Максимальна кількість балів за вид роботи	Критерії оцінювання
робота на заняттях (1-8) змістового модуля 1 (min-21- max 35)		
робота на заняттях (9-16) змістового модуля 2 (min-24- max 40)		
<i>усне опитування</i>	2 бали	2,0 бали – здобувач вищої освіти дає вичерпні відповіді на теоретичні питання викладача; показує всебічні та глибокі знання теоретичного матеріалу, демонструє знання додаткової літератури за темою заняття; логічно мислить і будує відповідь.
		1,5 бали – здобувач вищої освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, але припускається певних неточностей і помилок у логіці викладу теоретичного змісту, які усунув за допомогою викладача.
		1,0 бал – здобувач вищої освіти в основному опанував теоретичні знання освітньої компоненти, але непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість.
		0,5 бали – здобувач вищої освіти має низький рівень теоретичних знань, плутає поняття, додаткові питання свідчать про відсутність стабільних знань.
		0 балів – здобувач вищої освіти не опанував навчальний матеріал освітньої компоненти, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі.
<i>складання тестових завдань</i>	1 бал	Здобувач вищої освіти дав вірні відповіді на 80-100% тестових завдань
<i>Вирішення ситуаційної задачі, засвоєння практичних навичок</i>	2 бали	2,0 бала - здобувач вищої освіти демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок; робить детальний аналіз та надає вірні відповіді до питань ситуаційні задачі з теми.
		1,5 бала - здобувач вищої освіти засвоїв практичні навички, але припускається певних неточностей і помилок при аналізі ситуаційної задачі
		1,0 бал - здобувач вищої освіти не точно відповідає на запитання практичного характеру; при виконанні ситуаційної задачі надає відповіді на 50% питань.
		0,5 бала - здобувач вищої освіти не засвоїв практичні навички; при виконанні ситуаційної задачі надає відповіді на 40% питань, не вміє обґрунтувати відповідь за наведеними даними.
		0 балів – практичні навички не сформовані; здобувач вищої освіти не надає відповіді до питань ситуаційної задачі.
Контроль змістового модулю 1 (min-15- max 25)		
<i>тестування</i>	25 балів	1 бал за одне тестове питання (всього 25 питань)
Контроль змістового модулю 2 (min-12- max 20)		
<i>тестування</i>	20 балів	0,5 балів за одне тестове питання (всього 40 питань)

Схема нарахування та розподіл балів

Поточне тестування та самостійна робота									
Модуль 1									
Змістовий модуль 1									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	КЗМ1	
3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	15-25	36-60
Змістовий модуль 2									
T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	КЗМ2	

3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	12-20	36-60
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-------	--------------

За результатами вивчення тем освітньої компоненти формується загальна оцінка за сумою поточного рейтингу. Здобувачу вищої освіти виставляється оцінка відповідно до наступної шкали оцінки знань:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		оцінка	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

12. Форми поточного та семестрового контролю успішності навчання

Семестровий контроль проводиться у формі семестрового заліку.

13. Методичне забезпечення

- Навчальна програма з освітньої компоненти
- Робоча програма з освітньої компоненти
- Презентації лекцій
- Конспект лекцій
- Робочий зошит з «Анатомії людини та фізіології»
- Демонстраційні таблиці
- Наочні матеріали: муляжі, мікропрепарати
- Тестові завдання для контролю з кожної теми
- Комп'ютерні програми тестування
- Навчальні фільми
- Комплекти білетів до КЗМ, ПМК та ККР

14. Рекомендована література

Основна

1. Фізіологія та анатомія людини. Посібник для аудиторної роботи : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл.] / Л.М. Малоштан, О.К. Рядних, Г.П. Жегунова та ін.; за ред. Л.М. Малоштан. – Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2016. – 288 с.
2. Федонюк Я. І., Дубінін С. І., Федонюк Л. Я., Котляренко Л. Т. Медична біологія, анатомія, фізіологія та патологія людини. – Львів: «Новий світ-2000», 2022. – 880 С.
3. Фізіологія: підручник для студ. вищ. мед. навч. закл. / В. Г. Шевчук, В. М. Мороз, С. М. Белан та ін.; за ред. В. Г. Шевчука. – Вид. 4-ге. – Вінниця: Нова книга, 2018. – 448 с.
4. Анатомія людини : підручник : у 3 т. Т. 1 / [А. С. Головацький, В. Г. Черкасов, М. Р. Сапін та ін.]. – 8-ме вид., доопрац. – Вінниця : Нова Книга, 2019. – 368 с. : іл.
5. Анатомія людини: підручник / С.М. Білаш, М.М. Коптев, О.М. Проніна, О.М. Беляєва та ін.; за редакцією С.М. Білаша. - К.: ВСВ «Медицина», 2023. — 279 с.

Допоміжна

1. Конспект лекцій по фізіології людини (навчальний посібник) /под ред. проф. Малоштан Л.М. – 6-е вид. перероб. та доп. – Харків, 2018. – 92 с.
2. Анатомія та фізіологія людини: підручник / П.І. Сидоренко, Г.О. Бондаренко, С.О. Куц. — 5-е вид., випр. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. — 248 с.
3. Фізіологія. За редакцією проф. В.Г.Шевчука. Вінниця: Нова книга, 2012. - 452 с.

4. Фізіологія людини. Гжегоцький М.Р., Філімонов В.І., Петришин Ю.С., Мисаковець О.Г.– К.: Книга плюс, 2005. – 496 с.
5. Фізіологія людини. Вільям Ф.Ганонг. Переклад з англ. Львів: БаК, 2002. – 784 с.
6. Анатомія людини: підручник: у 3 т. / А.С.Головацький, В.Г.Черкасов, М.Р. Сапін та ін. – Вид. 3, доопрацьоване – Вінниця: Нова книга, 2013-2015. – 1200 с.
7. Ломака Ж. М. Фізіологія людини: навч. пос. для студ. ВНЗ / Ж. М. Ломака, Я. В. Кулачек. – Херсон: Херсонська міська друкарня, 2010. – 268 с
8. Філімонов В.І. Фізіологія людини : підручник для ВНЗ / В. І. Філімонов. – К.: Медицина, 2010. – 776 с.
9. Фізіологія людини : навч. посіб. - Вид. 2-ге, доп. / Яремко Є. О., Вовканич Л. С., Бергтраум Д. І. [та ін.] - Л. : ЛДУФК, 2013.-20 8 с.
10. Фізіологія людини з основами вікової фізіології: Методичні рекомендації до лабораторних занять / Лупаїна І. С., Ляшевич А. М. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. – 120 с.
11. Конспект лекцій з дисципліни «Анатомія людини» для студентів медичного факультету, що навчаються за спеціальністю «Технології медичної діагностики та лікування» ІІ медичного факультету (5 років навчання)/ О. А. Григор'єва, А. О. Світлицький, – Запоріжжя: [ЗДМУ], 2020. - 173с
12. Анатомія опорно-рухового апарату та нутрощів: навч.-метод. посіб. / М-во охорони здоров'я України, ВДНЗ України "Буковин. держ. мед. ун-т" ; [уклад.: В. В. Кривецький, Н. Б. Решетілова, Ф. Д. Марчук та ін.]. - Чернівці : Медик, 2017. – 99 с.

16. Інформаційні ресурси, у т.ч. в мережі Інтернет

1. <http://pharmel.kharkiv.edu/moodle/course/index.php?categoryid=63> – Центр дистанційних технологій НФаУ
2. <https://pat.nuph.edu.ua/> - сайт кафедри нормальної та патологічної фізіології
3. <https://www.pharmacypedia.com.ua/> фармацевтична енциклопедія
4. 3Dscience.com: 3D Human Anatomy. – URL: <http://www.3dscience.com/>
5. Web in Learning: Анатомія человека с Healthline Body Maps. – URL: <http://web-in-learning.blogspot.com/2011/12/healthline-body-maps.html>